

ПОТЕНЦИЈАЛНИТЕ МОЖНОСТИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА СТОПАНСКАТА СОРАБОТКА МЕЃУ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЈА

Содржина

<i>1. Вовед</i>	<i>2</i>
<i>2. Економски показатели за Македонија и Словенија</i>	<i>3</i>
<i>2.1 Бруто домашен производ</i>	<i>3</i>
<i>2.2. Надворешно-трговска размена</i>	<i>6</i>
<i>2.3. Инвестиции</i>	<i>9</i>
<i>3. Како до поголема економска соработка помеѓу двете земји</i>	<i>12</i>

1. **ВОВЕД**

Република Словенија и Република Северна Македонија имаат традиционално добра соработка, како на политички, културен, така и на економски план. Билатералните односи ги карактеризира пријателство, без отворени прашања, базирани врз долгогодишна конструктивна соработка.

Република Словенија е првата земја што воспостави дипломатски односи со Република Македонија (17.3.1992), а првото дипломатско-конзуларно претставништво на Република Македонија е отворено во Љубљана (7.7.1993). Република Словенија воедно е и првиот спонзор на Македонија за приемот во ООН и другите меѓународни структури.

Во односите со Словенија, значајно место заземаат и заедничките заложби за дополнително унапредување на економската соработка, зголемување на трговската размена и соработката на полето на инвестициите.

Договорна состојба е со повеќе од 40 потпишани билатерални договори, од кои за бизнис заедницата посебно се важни Спогодбата меѓу Република Македонија и Република Словенија за заемна заштита и поттикнување на инвестициите, Спогодбата меѓу Република Македонија и Република Словенија за одбегнување на двојното оданочување по однос на данокот на доход и данокот на капитал, како и други спогодби, на пример, за научна и технолошка соработка, за социјалното осигурување, за сезонски работници.

Македонија и Словенија се релативно слични земји по својата поставеност, двете се мали земји со прилично иста географска големина и број на население, но со различно ниво на нивната економска развиеност.

Словенија со 26.234 САД долари (Македонија со 6.083 САД долари), номинален бруто домашен производ по жител, или со 24.670 САД долари (Македонија со 5.450 САД долари), бруто национален приход по жител за 2018 година, според рангирањето на Светската банка е во групата на развиените земји, земји со висок доход, а Македонија е на долната скала од земјите со повисок среден доход (земји кои имат БНД по жител од 4.036 САД\$ до 12.236 САД\$). Податоците исто така покажуваат дека извозните капацитети на Словенија се реализираат преку 1.076 компании, а во Македонија преку 447 компании.

2. ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА МАКЕДОНИЈА И СЛОВЕНИЈА

2.1 Бруто домашен производ

Клучна мерка за успехот на една национална економија е растот на бруто домашниот производ, а со него соодветно постигнато ниво на животниот стандард каде на долг рок тие категории се тесно поврзани со одржлив развој на една национална економија.

Порастот на бруто домашниот производ (БДП) како основен макроекономски агрегат во секоја економија, претставува мерило за успехот на економската политика, а изразувањето на останатите макроекономски агрегати во однос на БДП, како, на пример, трговскиот дефицит како процент од БДП, дефицитот на тековната сметка од платниот биланс во БДП, или учеството на инвестициите, извозот и увозот, се незаменливи индикатори за макроекономската состојба на секоја земја.

Покрај сличната територијална големина и бројот на населението на двете држави, Македонија и Словенија ја започнаа својата независност во 1992 година со БДП 6,32 милијарди САД долари за Македонија, а Словенија со 26,6 милијарди САД долари, или за 320% повисок од македонскиот БДП, што значи дека својата независност во 1992 година Словенија ја започна со за над три пати поголема економска основа наспроти македонската.

Но, факт е и тоа дека по 27 години транзиција од планскиот кон пазарниот систем на управување, Словенија го зголеми својот БДП за 108% (од 26.579 мил. САД долари во 1992 година на 55.328 мил. САД долари во 2018 година), а Македонија за 78% (од 6.324 мил. САД долари во 1992

Табела 1: БДП во милиони САД долари
(по постојани цени 2010)

Период	Македонија	Словенија
1992	6.324	26.579
1993	6.246	27.334
1994	6.131	28.791
1995	6.063	29.973
1996	6.135	31.027
1997	6.223	32.614
1998	6.433	33.685
1999	6.712	35.462
2000	7.018	36.936
2001	6.802	38.025
2002	6.904	39.484
2003	7.058	40.606
2004	7.387	42.373
2005	7.736	44.069
2006	8.134	46.562
2007	8.660	49.794
2008	9.134	51.437
2009	9.101	47.427
2010	9.407	48.014
2011	9.627	48.325
2012	9.583	47.035
2013	9.864	46.503
2014	10.222	47.875
2015	10.616	48.978
2016	10.918	50.481
2017	10.944	52.945
2018	11.240	55.328

Извор: УНКТАД

година на 10.240 мил. САД долари во 2018 година).

Со распадот на СФРЈ, а земајќи го периодот од 1993 година како година на монетарна независност на Македонија и компарирана со Словенија, можеме да заклучиме дека првите чекори како независни држави ние ги започнавме со негативна стапка на раст на македонскиот БДП од -1,22%, додека пак Словенија и со позитивна стапка на раст од 2,84%.

Според позитивната динамика на реалниот пораст на БДП, периодот од 1993 до 2018 година може да се оцени како период (освен во 2001 година) на закрепнување на македонската економија, така што заклучно со 2018 година остварена е позитивна стапка на раст од 2,7%, додека пак Словенија има двојно поголема стапка на раст од 4,5%. Сепак, треба да се нагласи дека влијанието на светската економска и финансиска криза имаше поголем негативни импликации врз словенечката економија (како поотворена економија), така што во 2009 година имаа негативна стапка на раст од - 7,8%, додека пак нашата економија од само - 0,36%.

Но Словенија, како индустриска земја, многу побрзо закрепна од Македонија, што е карактеристика за сите високо индустриски развиени земји.

После осамостојувањето на двете држави во периодот од 1992 до 2005 година, а гледано од просечните стапки на раст

Табела 2: Стапки на пораст на реалниот БДП во %

Период	Македонија	Словенија
1993	-1,22	2,84
1994	-1,84	5,33
1995	-1,11	4,11
1996	1,18	3,52
1997	1,44	5,11
1998	3,38	3,29
1999	4,34	5,27
2000	4,55	4,16
2001	-3,07	2,95
2002	1,49	3,84
2003	2,22	2,84
2004	4,67	4,35
2005	4,72	4,00
2006	5,14	5,66
2007	6,47	6,94
2008	5,47	3,30
2009	-0,36	-7,80
2010	3,36	1,24
2011	2,34	0,65
2012	-0,46	-2,67
2013	2,92	-1,13
2014	3,63	2,95
2015	3,86	2,30
2016	2,85	3,07
2017	0,24	4,88
2018	2,70	4,50

Извор: УНКТАД

Табела 2.1: Периодични просечни стапки на реалниот раст на БДП во %

Земја	1992 – 1995	1995 – 2000	2000 – 2005	2005 – 2010	2010 – 2015	2013 – 2018
Македонија	-1,44	3,00	2,19	3,99	2,35	2,56
Словенија	4,21	4,31	3,59	1,49	0,17	3,49

Извор: УНКТАД

(Табела 1.1) очигледно е дека словенечката економија многу побрзо се развивала од нашата економија, при што од 2005 до 2018 година (со исклучок на светската економската криза) одржува една постојано константна стапка на раст. За разлика од македонската економија каде и во периодичните стапки на раст се забележуваат циклични стапки на економски раст, што упатува на мислење дека се` уште нема здрава економска основа. Не смее да се изостави и фактот дека во најбитните години на премин од плански кон пазарен систем, македонската просечна стапка на раст е негативна од 1,44%, додека пак словенечката стапка на раст е позитивна од 4,21%, а во тоа се гледа колку транзицијата на словенечката економија била далеку поуспешна отколку македонската.

Тоа укажува и на фактот дека низ сите овие години Словенија секогаш имала за 5 пати повисок животен стандард од Македонија (Табела 3: БДП по глава на жител).

Релативно задоволителните резултати според реалните стапките на раст на БДП не резултираа со позначајни промени во растот на македонската национална економија, како во Словенија, мерени преку резултатите на остварениот БДП, односно БДП по жител, што го потврдува фактот дека стапките ја покажуваат само динамиката на раст, но клучно е прашањето односно важна е големината на основата, чија динамика се следи.

Табела 3: БДП по глава на жител, по постојани цени во САД долари (2010 според УНКТАД)

Период	Македонија	Словенија
1992	3.180	13.253
1993	3.148	13.662
1994	3.094	14.427
1995	3.057	15.051
1996	3.084	15.599
1997	3.112	16.406
1998	3.197	16.945
1999	3.316	17.835
2000	3.449	18.575
2001	3.330	19.124
2002	3.370	19.858
2003	3.437	20.416
2004	3.591	21.278
2005	3.755	22.076
2006	3.942	23.237
2007	4.193	24.730
2008	4.418	25.407
2009	4.399	23.301
2010	4.543	23.477
2011	4.646	23.534
2012	4.621	22.828
2013	4.752	22.507
2014	4.920	23.119
2015	5.105	23.606
2016	5.246	24.295
2017	5.254	25.455
2018	5.391	26.584

Извор: УНКТАД

2.2. НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Вкупната надворешно-трговска размена помеѓу овие две земји во 2018 година достигна 261 милион САД долари, што во однос на 1992 година оствари пораст од околу 45 %.

Во 1992 година вкупната трговска размена на Македонија изнесувала 2,41 милијарда САД долари, од која со Словенија изнесувала 180 милиони САД долари, при што учеството на Словенија било 7,5% од вкупната трговска размена на РМ за тој период.

Покрај растот на вкупната трговска размена на РМ во наредните години, словенечкото учество во размената се намалува, а во 2018 година тој процент изнесува 1,64% или споредено 2018/1992 година се намалила за скоро 6 структурни проценти.

Табела 4: Вкупна трговска размена, во милиони САД долари

Земја	1992	1997	2000	2005	2010	2015	2018
Вкупна трговска размена на РСМ	2.405	3.015	3.416	5.275	8.826	10.957	15.960
Словенија	180	196	171	160	234	185	261
Текови на структурното учество на надворешно-трговската размена со Словенија наспроти истата со светот, во %	7,50	6,52	4,99	3,03	2,65	1,69	1,64

Извор: ДЗС

Извозот со текот на годините забележува намалување и најмал е во 2000 година, кој е за три пати помал во однос на 1992 година, а увозот од година во година се зголемува и во 2018 година е скоро двојно зголемен во однос на 1992 година.

Македонија во 1992 година извезла производи во вредност од 1,2 милјарди САД долари, од кои во Словенија се извезени 83 милиони САД долари или 6,91% од вкупниот извоз.

Наспроти ова, и после растот на извозот во наредните 26 години (2018/1992) извозот кон Словенија се зголемил само за 9 милиони САД долари, додека пак учеството на извозот кон Словенија во рамките на вкупниот извоз се намалил за 5,5 структурни проценти.

Табела 5: Македонскиот извоз, во милиони САД долари

Земја	1992	1997	2000	2005	2010	2015	2018
Кон светот	1.199	1.237	1.323	2.042	3.351	4.530	6.908
Кон Словенија	83	59	26	32	69	56	92
Текови на структурното учество на извозот кон Словенија наспроти извозот кон светот, во%	6,91	4,76	2,00	1,56	2,06	1,23	1,33

Извор: ДЗС

Увозот од Словенија од година во година се зголемува, при што од 1992 година во износ од 98 милиони САД долари е зголемен за 72% во однос на 2018 година, кој изнесува 169 милиони САД долари.

Но сепак, учеството на увозот од Словенија во вкупниот увоз на РМ во 1992 година изнесувал 8,1%, а да во наредниот период бележи тенденција на опаѓање и заклучно во 2018 година изнесува 1,87% од вкупниот увоз, при што истиот опаднал (2018/1992) за 6,2 структурни проценти.

Табела 6: Увозот во Македонија, во милиони САД долари

Земја	1992	1997	2000	2005	2010	2015	2018
Од светот	1.206	1.779	2.094	3.233	5.474	6.427	9.052
Од Словенија	98	138	144	128	165	129	169
Текови на структурното учество на увозот од Словенија наспроти вкупниот увоз кон светот, во %	8,09	7,73	6,89	3,96	3,02	2,01	1,87

Извор: ДЗС

Гледајќи ја вкупната трговска размена на Македонија со Словенија може да се заклучи дека не е доволно направено за зголемување на трговската соработка помеѓу двете земји.

Билансниот дефицит од година во година се продлабочуваше, така што од 14,7 милиони САД\$ во 1992 година, во

2000 година достигна 117,7 милијарди САД\$, а во 2018 година изнесува 77,8 милијарди САД\$.

Структурата на извозот според секторите од Стандардната меѓународна трговска класификација, е иста во текот на годините, односно во извозот најголемо учество имаат виното, земјоделските производи, феросилициумот, електрични акумулатори, додека во увозот најголемо учество имаат производите класирани според материјалот, други апарати за телефонија, лековите, исечкана живина, кобасици и слични производи.

Табела 7: Извоз на производи во Словенија. од над 100.000 САД\$, според секторите на Стандардна меѓународна трговска класификација (СМТК), по години

	1998	2000	2005	2010	2015	2018
Вино од свежо грозје	2.367.895	3.504.381	811.650	756.374	2.547.158	2.807.901
Цигари што содржат тутун	3.166.944	2.715.016	/	154.706	/	/
Рафинирано олово гориво	2.251.352	2.419.742	780.562	595.149	1.545.000	/
Други електрични проводници за напон од 80 до 1000 В	8.471.819	4.307.242	4.466.111	2.255.113	2.963.554	1.487.399
Електрична енергија	/	/	/	24.506.216	6.737.330	2.434.303
Феросилициум	1.433.316	1.358.352	1.245.925	853.215	2.794.827	/
Електрични акумулатори	/	/	/	359.756	6.737.330	18.796.743

Извор: ДЗС

Табела 8: Увоз на производи од Словенија според секторите на СМТК по години

	1998	2000	2005	2010	2015	2018
Исечкана живина и отпадоци, замрзната	3.665.967	2.223.975	2.822.078	4.165.588	2.618.768	3.314.941
Кобасици и слични производи од месо и друго	4.096.779	2.860.516	4.082.384	4.859.761	4.272.338	5.094.181
Лекови, н.н, кои се подготвени во измерени дози, или во форми или пакувања за малопродажба	9.480.112	10.190.355	11.736.009	18.734.063	22.572.235	28.849.444
Електрична енергија	/	/	/	21.136.787	/	3.055.054
Други апарати за телефонија и телеграфија	5.467.885	4.723.368	3.524.825	2.562.651	/	/
Делови за електрични акумулатори	/	/	/	/	2.081.593	9.483.939

Извор: ДЗС

2.3. ИНВЕСТИЦИИ

Република Македонија, и покрај перманентниот, но сепак осцилирачки раст на странските директни инвестиции (СДИ), може да се карактеризира како земја со недоволен раст на истите со цел да обезбеди позабрзан раст на економските активности, а посебно за земја со ниско ниво на инвестиции во споредба со другите европски земји во транзиција.

Приливи и одливи на СДИ во Македонија и Словенија, по години, во милиони САД долари

Период	Македонија	Словенија
1992	..	111,00
1993	..	112,60
1994	24,00	116,93
1995	9,49	153,56
1996	11,21	175,48
1997	58,06	334,43
1998	150,48	217,83
1999	88,41	105,69
2000	215,06	137,36
2001	447,13	358,53
2002	..	1.569,67
2003	113,33	271,18
2004	323,67	675,46
2005	96,02	561,65
2006	432,58	706,28
2007	692,51	757,29
2008	585,77	1.218,41
2009	201,40	-475,83
2010	212,53	105,37
2011	478,77	1.087,42
2012	142,90	339,33
2013	334,86	-151,18
2014	272,17	1.049,84
2015	240,36	1.674,41
2016	374,35	1.245,09
2017	204,79	781,95
2018	737,13	1.418,68

Извор: УНКТАД

Приливот на СДИ во Македонија беше многу мал до 1997 година. Во периодот меѓу 1998 и 2008 година, приливот на СДИ беше поголем, пред сè поради приватизација на државните фирми и преземањата на големи компании и банки со странски инвеститори, а секако и поради поволностите за инвестирање во слободните економски зони.

Веднаш по остварување на монетарната независност во 1992 година и тоа во самиот зачеток на транзицијата, Словенија забележа прилив на СДИ од 111 милиони САД долари, додека пак Македонија дури во 1994 година имаше прилив на СДИ од само 24 милиони САД долари. Гледајќи низ сите години, од табелата може да се заклучи дека словенечката економија или Словенија како држава имала далеку поповолна и поатрактивна политика

за привлекување странски инвестиции за разлика од нас. Така што, од 1992

Состојби на СДИ од Словенија во Македонија во милиони евра

Период	Македонија	Словенија
1997	16,4	141,2
1998	21,2	270,4
1999	43,7	359,9
2000	56,2	580,1
2001	58,8	1.039,2
2002	66,4	1.160,7
2003	84,7	1.292,1
2004	101,8	1.610,2
2005	106,8	1.769,0
2006	126,7	2.098,6
2007	165,8	2.545,2
2008	262,8	2.968,8
2009	391,2	3.141,4
2010	366,6	3.256,0
2011	380,3	3.615,1
2012	348,8	3.685,5
2013	396,7	3.980,0
2014	387,6	4.023,6
2015	375,0	4.400,1
2016	374,5	4.657,3
2017	323,9	4.697,8
2018	362,9	5.307,3

Извор: НБРМ

година до 2018 година вкупниот прилив на СДИ (со вкалкулиран одлив) во Македонија изнесува 5,32 милијарди САД долари, додека пак во Словенија 14,7 милијарди САД долари, или за три пати повеќе од инвестициите кај нас.

Првите словенечки инвестиции во Македонија се забележуваат во 1997 година и изнесуваат 16,4 милиони евра. Согласно состојбите на СДИ во Македонија, вкупните инвестиции од Словенија во Македонија од 1997 до 2018 година изнесуваат 362,9 милиони евра и структурно учествуваат со 6,8% во вкупните реализирани инвестиции во Македонија за наведениот временски период.

СДИ како процент од БДП

Период	Македонија	Словенија
1993	..	0,85
1994	0,67	0,78
1995	0,20	0,72
1996	0,24	0,82
1997	1,48	1,61
1998	4,00	0,98
1999	2,29	0,47
2000	5,70	0,68
2001	12,05	1,72
2002	..	6,66
2003	2,29	0,91
2004	5,70	1,96
2005	1,53	1,55
2006	6,30	1,78
2007	8,31	1,57
2008	5,91	2,19
2009	2,14	-0,95
2010	2,26	0,22
2011	4,56	2,12
2012	1,47	0,73
2013	3,10	-0,31
2014	2,40	2,10
2015	2,39	3,88
2016	3,51	2,79
2017	1,82	1,61
2018	5,81	2,62

Извор: УНКТАД

Гледајќи низ годините од 1993 година, па се` до 2018 година, во Македонија кај странските директни инвестиции како процент во учество во БДП се забележуваат силни осцилации

односно варијации, додека пак кај Словенија, со исклучок на 2002 и 2015 година, не се забележуваат драстични осцилации.

Оттука, за сите овие години просечниот процент на СДИ во учеството во БДП за Македонија (со исклучок на 1993 и 2002 година) изнесува 3,74%, додека пак истиот за Словенија е 1,6%.

Од овој показател може да се види колку македонскиот БДП е зависен од СДИ и колку не постои здрава економска подлога за да може домашното стопанство да учествува во формирањето на истиот, за разлика од Словенија каде тоа влијание е минимално.

Сите до сега погоре наведени основни макроекономски аргументи покажуваа дека Словенија е оценета како една од најуспешните транзициони земји по распадот на социјалистичкиот систем на општественото управување, за разлика од Македонија која според постиганите резултати во изминатите години е во групата на најнеуспешните транзициони земји во периодот на премин од општествено планирање кон пазарното стопанисување.

3. КАКО ДО ПОГОЛЕМА ЕКОНОМСКА СОРАБОТКА ПОМЕЃУ ДВЕТЕ ЗЕМЈИ

Целта на секоја национална економија е да постигне успех на светскиот пазар којшто овозможува подобар животен стандард за сите граѓани, кој како успех е резултат на многу фактори, а посебно на воведување нови производи и производни процеси, односно инвестиции кои водат кон раст на продуктивноста, повисок доход и одржлив развој.

Досегашните економски резултати укажуваат дека Македонија претходно треба да има јасен став и концепт за потенцијалите и можностите на македонската економија, односно на што се базира економијата, да се преземат мерки за промена на економската политика, да утврдиме што е приоритет и со какви ресурси располагаме, за да може да преминеме на дефинирање на клучните приоритети во наредниот период кон зголемување на економската соработка со Словенија.

Тоа во секој случај не е лесно, но се наметнува како нужност, ако се земе предвид со години наназад недоволниот раст на трговската размена што се согледува преку структурата на македонскиот извоз и увоз помеѓу двете земји, растот на БДП и животниот стандард, како основен макроекономски агрегат во секоја економија.

Зголемувањето на трговската размена, односно македонскиот извоз е динамичен процес кој тече во фази и затоа клучните фактори за поттикнување на истиот зависат од фазата во која се наоѓа домашната економија.

Иако има одреден напредок, успешност и придвижување во однос на условите за правење бизнис помеѓу двете земји, состојбите може да се подобрат иако постојат уште многу проблеми кои можат да се решат, услови кои можат да се подобрат, напредок кој може да се направи.

Република Северна Македонија и Република Словенија се релативно слични земји по својата поставеност и со прилично иста географска големина и број на население. Но, факт е дека Словенија има годишен извоз од 28 милијарди евра, а Македонија од 5 милијарди евра, реализирани преку 8.000 извозни компании од Словенија споредено со 3.000 извозни компании од Македонија. Согласно структурата на досегашната соработка во извозот и увозот, размената најмногу се заснова на производи од металната и електроиндустријата, секторот на производство на основни метали, хемиската и земјоделско-прехранбената индустрија.

Оттука, постојат реални можности за продлабочување на соработката во овие сектори, главно во:

- остварување на заедничко производство на компании од двете држави кои имаат компатабилни техничко-технолошки капацитети, со цел за заеднички настап на трети пазари.
- Соработката и размената може да се зголеми и преку поголемо зајакнати активности на формите на организирање во рамките на Стопанската комора на Македонија, во насока на интензивирање на економската соработка на компаниите, развивање на трговските контакти, насочување и унапредување на извозно-увозните можности. Со цел постигнување подобри резултати, Комората може да обезбеди еден вид логистичка поддршка за компаниите од двете земји, и да работи на помагање, унапредување и промовирање на трговската размена меѓу Македонија и Словенија. Потребно е изготвување на акциона програма во која ќе бидат опфатени активности насочени кон стимулирање на соработката, информирањето, контакти со домашни, странски, коморски и деловни партнери, со цел решавање на проблеми и прашања кои се од заеднички интерес во делот на економската соработка меѓу двете земји.
- Соработката на овие две земји е од исклучителна важност и за развојот на македонското земјоделство, имајќи предвид дека Словенија важи за еден од поефикасните корисници на финансиските средства од европските фондови за рурален развој, така што искуствата од Словенија можат да бидат од голема важност за искористување на овие фондови од страна на македонските компании.
- Двете земји имаат различно ниво на развој на туризмот и инфраструктура поврзана со туризмот. Сепак, имајќи ја предвид сличноста на природните убавини, како и можностите за соработка, постои голем потенцијал да се подготви заедничка туристичка понуда со цел да се привлечат туристи кои се заинтересирани за различни видови туризам.
- Словенија и Македонија имаат потенцијал за соработка која треба како досега да продолжи и во здравството, културата, образованието, а постои простор за развој и поинтензивна соработка и на други дејности, кон кои треба да се насочат компаниите од двете земји.

Со цел на македонските стопанственици да им се олесни деловната соработка со земјите-членки на ЕУ, секоја поддршка и можност за влијание врз забрзувањето на интегративните процеси од страна на Република Словенија во телата на ЕУ, се повеќе од добродојдени, како и можноста од заедничко вклучување во проекти финансирани од Европската унија.

Во тој контекст, потребни се сè почести средби и дијалози и други заеднички манифестации кои би го забрзале веќе воспоставеното темпо на развој, како на економски план, така и во секој друг домен од билатерален карактер.

